

آیا علم و سواد در آخرت برای ما تاثیر دارد؟

در مورد ثواب و فضیلت اخروی علم و عالم، باید گفت که در این زمینه مطالب و احادیث در کتب علماء و جوامع روایی بسیار فراوان است ما به نمونه ای از این روایات ائمه اشاره می کنیم. قبل از آن به چند نکته باید توجه داشت.

در مورد ثواب و فضیلت اخروی علم و عالم، باید گفت که در این زمینه مطالب و احادیث در کتب علماء و جوامع روایی بسیار فراوان است ما به نمونه ای از این روایات ائمه اشاره می کنیم. قبل از آن به چند نکته باید توجه داشت. در عظمت و ارزش علم و تعلیم، همین بس که خداوند متعال در قرآن، علم و دانش را یکی از اهداف و علل اساسی آفرینش همه پدیده های هستی، معرفی کرده است، آنجا که می فرماید: خدایی که هفت آسمان را آفرید و زمین را همسان با آن خلق کرد، هدف این است که از علم و بصیرت برخوردار گردید، بصیرتی که شما را به قدرت و توانایی همه گیر و گسترده خداوند رهنمون باشد.»(1)

با دقت در مضامین این آیه متوجه می شویم که خداوند متعال، آن علم و دانش را یکی از اهداف خلقت معرفی می کند که در آن آگاهی و بصیرتی حقیقی باشد و آدمی را به این مطلب رهنمون سازد که خدائی قادر و توانا دارد که بر همه چیز محیط است. پس علمی دارای شرافت و فضیلت خاص هستند که مستقیم، مثل علم توحید و علم اخلاق و ... و یا غیر مستقیم(2) انسان را در رسیدن به سعادت و کمال حقیقی، که همان قرب الهی است، رهنمون سازند. لذا خداوند در جایی دیگر، از علم، به حکمت، که به معنای استواری در اندیشه و سنجیدگی در گفتار و رفتار و کردار است تعبیر آورده و آن را دارای خیر و برکت فراوان دانسته تا آنجا که می فرماید: و من یؤت الحکمه فقد اوتی خیرا کثیرا(3) و کسی که از حکمت و دانش برخوردار باشد بداند تحقیقا به خیر و برکت فراوانی دست یافته است. در برخی دیگر از آیات، برخی از مصادیق این خیر و برکت را بر می شمارد و علماء را با چند امتیاز و ویژگی از سایر گروه ها مشخص می سازد:

1. ایمان حقیقی و واقعی: والراسخون فی العلم یقولون آمنا(4) آنان که گامهای راسخ و نافذی را در پهنه علم برداشتند و به درون محیط دانش راه یافتند، می گویند: ما ایمان آوردیم.
2. اعتقاد به توحید و یگانگی خداوند: شهد الله انه لا اله الا هو و الملائکه و اولو العلم(5) خدا بر وحدانیت و یگانگی خود گواهی می دهد و نیز فرشتگان و دانشمندان گواهند که جز خداوند معبودی دیگر نیست.
3. خشوع و تواضع و سجود در برابر خداوند متعال: «حقا مردمی که پیش از آن، از علم بهره مند گشتند، آن گاه که آیات خداوند بر آنها خوانده شود، با چانه های خویش بر زمین فرو افتند و گریستن را آغاز می کنند و خواندن قرآن کریم بر خشوع و زاری و خشوع و فروتنی آنها بیفزاید.
4. ترس و بیم از خدا: انما یخشی الله من عباده العلماء(6) در بین بندگان الهی فقط علماء هستند که خدا شناس اند، و ترس و بیم از او در دل آنها راه دارد.

از مجموع آنچه تا کنون از آیات ذکر شد، معلوم می شود که از نظر دین، علمی مورد تایید و سفارش خاص قرار گرفته و دارای فضیلت و ارزش است که در جهت سعادت ابدی و کمالات معنوی انسان قرار گیرد و در عمل، آدمی را به خدا نزدیک تر سازد. پس ملاک در فضیلت هر علم و عالمی، همین است و بس. گرچه بعضی علوم مثل علم کلام(اصول اعتقادات و ..) و علم اخلاق اسلامی و علم فقه و احکام شرعی فی ذاته ممدوح و دارای ارزش هستند. لکن اگر همین علوم گرچه، علم توحید و خداشناسی باشد، در جهت کسب مقام و شهرت دنیوی باشد و فرد به علم خود عمل نکند، چنین علمی، شیطانی و مضر است و هرچه انسان بیشتر بداند همچون نردبانی است در چاه که بیشتر پایین می رود و همچون بلعم باعورا(7) خواهد بود که خداوند به بدترین وجه، او را سرزنش می کند و وی را به سگی که زبانش بیرون است و پارس می کند تشبیه کرده است.(8) در مقابل اگر تعلیم و تعلم، در علوم معمولی امروزی باشد، گرچه فی نفسه، دارای فضیلتی خاصی نیست، اما اگر این علوم هم باز در جهت رضای حق قرار گیرند، مثلا برای خدمت به خلق الله و رفع مشکلات مردم مومن باشد، باز هم مورد تایید اسلام و دارای ارزش و ثواب اخروی قرار خواهد گرفت.

با توجه به این مطالب به چند روایت نورانی ائمه علیهم السلام در باب ثواب اخروی علم اشاره می کنیم:

1. امام باقر - علیه السلام - : دانشمندی که از دانش خویش بهره مند است از هفتاد هزار عابد(فاقد بینش دینی) برتر و ارجمندتر است.»(9)
2. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: دانشجوئی که هدف او از علم آموختن، احیاء دین و آئین الهی اسلام است، اگر به هنگام تحصیل علم مرگش فرا

رسد، فاصله میان او و میان پیامبران از لحاظ مقام و منزلت بهشتی در حد یک پایه و یک درجه است» (10)

3. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: دانش جو و شاگرد دوستدار علم، همانند کسی است که روزها روزه دار و شبها بیدار و سرگرم عبادت بوده و هر بابی از علم که دانشجو بدان دست می یابد و آن را فرا می گیرد، از کوه ابو قبیس که اگر سراسر آن طلا باشد و آن را در راه خدا انفاق کند بهتر و سودمندتر است. (11)

4. پیامبر گرامی اسلام می فرماید: آنگاه که عالم و دانشمند گام بر می دارد و به طرف آموختن علم و دانش حرکت می کند، خداوند متعال او را در راهی که مقصد آن بهشت است سوق می دهد. و فرشتگان به منظور اعلام شادمانی خود نسبت به طالب علم، پرو بال خویش را فرو می نهند و همه آنچه که در آسمان و زمین است حتی ماهیان دریا، از خداوند متعال برای چنین فردی طلب استغفار و آمرزش گناهان می کنند. امتیاز و برتری عالم و دانشمند بر عابد همانند امتیاز و برتری بدر و ماه تمام بر سایر ستارگان آسمان است. علماء و دانشمندان وارثان پیامبران الهی هستند، چون انبیاء هیچ دینار و درهمی پس از خود به ارث نگذارد و میراث آنها عبارت از علم و دانش است...» (12)

5. در یک حدیث نسبتاً طولانی امام حسین علیه السلام در مورد فضیلت و برتری عالم و معلم دینی، مطالبی می فرماید سپس در آخر به ثواب اخروی آن اشاره می کند و می فرماید: ای فرشتگان برابر هر حرف و سخنی که این بنده من به دیگران تعلیم داده است، هزار هزار کاخ و منزل گاه های متنوع و آرام بخش را در بوستانهای بهشت برای او فراهم و مقرر سازید و هر گونه نعمتهایی را که در خور این کاخها و پناهگاههای آسایش بخش می باشد، بدانها ضمیمه نمائید. (13)

6. امیر المومنین - علیه السلام - در روایتی در وصف دانشمند دینی که خود و دیگران از علمش بهره می برند می فرماید: «... در روز رستاخیز با جلال و شکوه زاید الوصفی در میان مردم می آید، در حالی که تاجی نورانی و درخشان بر سر دارد، تاجی که بر تمام مردم پهنه قیامت پرتو افکن می باشد و آن را روشن می کند، و لباس و پوششی در برابر او قرار گیرد که یک رشته ناچیز از تار و پود آن را نمی توان به بهای تمام دنیا و آنچه که در آن است تقدیم و ارزیابی کرد. سپس منادی بانگ و ندائی بگوش مردم می رساند و به آن ها چنین اعلام می کند که این شخص، عالم و دانشمندی است که باید او را یکی از شاگردان خاندان محمد - صلی الله علیه و آله وسلم - بر شمرد.» (14)

سپس در ادامه می افزاید که هر کس از علم این عالم نفعی برده، در روز قیامت از نور این علم عالم، بهره برده و همراه او به بهشت می روند. البته در برخی از روایات مقام علماء را بالاتر از شهداء در راه خدا می دانند و در برخی از احادیث، به مقام بلند شفاعت علماء اشاره می کند. (15) که هر که را بخواهند به اذن الهی مورد شفاعت قرار می دهند و با خود به بهشت می برند.

پی نوشت ها:

1. طلاق: 12.
2. علوم که مقدمه یا واسطه برای رسیدن به علوم برتر هستند مثل علم منطق و فلسفه برای فهم مسائل اعتقادی عقلی و یا علم اصول فقه برای فهم و استنباط و احکام شرعی و ...
3. بقره: 269.
4. آل عمران: 7.
5. آل عمران: 18.
6. فاطر: 9.
7. از دانشمندان خیلی معروف زمان حضرت موسی که در وصف آن گفته اند در محضر درس او دوازده هزار نفر قلم به دست برای نگارش سخنانش فراهم بود.
8. اعراف: 175.
9. کلینی، اصول کافی، ترجمه سید جواد مصطفوی و سید هاشم رسولی، طبع تهران، 1387 ه.ق، ج 1، ص 40.
10. مجلسی، بحارالانوار، کتابخانه اسلامی، چاپ 1376 ه.ق، ج 2، ص 184.
11. بحارالانوار، ج 2، ص 184.
12. اصول کافی، ج 1، ص 42.
13. کتاب تفسیر العسکری - علیه السلام -، طبع تهران، چاپ سنگی، 1268، ه.ق، ص 342.
14. همان، ص 339.
15. همان، ص 344.